

ДОСВІД РОЗВИТКУ ТА ПРАВОВОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКОЇ КООПЕРАЦІЇ У КРАЇНАХ СХІДНОЇ АЗІЇ

EXPERIENCE OF DEVELOPMENT AND LEGAL SECURITY OF THE AGRICULTURAL COOPERATION IN EAST ASIAN COUNTRIES

Святошнюк А.Л., к.ю.н.,

доцент кафедри цивільно-правових дисциплін

Одеський національний університет імені І.І. Мечникова

Сільськогосподарська кооперація має вкрай важливе значення для соціально-економічного розвитку більшості країн світу, зокрема країн Східної Азії, таких як Японія, Китайська Народна Республіка та Республіка Корея. У вказаних країнах сільськогосподарська кооперація, маючи давню історію та традиції, сприяє розвитку аграрного сектору економіки на сучасному етапі. Аграрна політика Японії, Китайської Народної Республіки та Республіки Корея забезпечує належні умови для ефективної діяльності сільськогосподарських кооперативів на національному рівні, дозволяє швидко підлаштовуватись під сучасні реалії та реагувати на виклики міжнародного ринку. У Японії більшість фермерів є учасниками сільськогосподарського кооперативного руху. Сутнісною особливістю кооперативного руху у Японії є значний контроль з боку держави. У Китайській Народній Республіці, де кооперативний рух було запроваджено на початку 1920-х років, сільськогосподарські кооперативи є однією з провідних структур сільського господарства. Кооперативний рух має вагомe значення для зміцнення економіки у Республіці Корея, де найбільш широко представлені сільськогосподарські, кредитні, лісогосподарські та інші види кооперативів. У вказаних країнах наявне достатнє правове забезпечення у сфері сільськогосподарської кооперації. Мета статті полягає у дослідженні досвіду країн Східної Азії, таких як Японія, Китайська Народна Республіка та Республіка Корея, щодо розвитку та правового забезпечення сільськогосподарської кооперації задля визначення напрямків вдосконалення сільськогосподарської кооперації в Україні. Станом на сьогодні існує чимала кількість чинників, які стримують розвиток сільськогосподарської кооперації на теренах України, тому дослідження досвіду країн, в яких сільськогосподарські кооперативи демонструють високі показники ефективності, є необхідним для України. При цьому у науці аграрного права, на жаль, приділяється недостатня увага вивченню досвіду розвитку та правового забезпечення сільськогосподарської кооперації країн Східної Азії, що обумовлює актуальність обраної теми дослідження. У статті зроблено висновок, що приділення значної уваги з боку держави до питань розвитку сільськогосподарських кооперативів на прикладі досліджуваних країн Східної Азії має стати одним з основних напрямків вдосконалення сільськогосподарської кооперації на теренах України.

Ключові слова: сільськогосподарська кооперація, сільськогосподарський кооператив, кооперація, кооператив, сільське господарство, аграрна політика.

Agricultural cooperation is extremely important for the social and economic development of most countries in the world, particularly East Asian countries such as Japan, the People's Republic of China, and the Republic of Korea. In these countries, agricultural cooperation, having a long history and traditions, contributes to the development of the agricultural sector of the economy at the current stage. The agrarian policy of Japan, the People's Republic of China and the Republic of Korea provides the proper conditions for the effective operation of agricultural cooperatives at the national level, allows them to quickly adapt to modern realities and respond to the challenges of the international market. In Japan, most farmers are members of the agricultural cooperative movement. An essential feature of the cooperative movement in Japan is significant control by the state. In the People's Republic of China, where the cooperative movement was introduced in the early 1920s, agricultural cooperatives are one of the leading structures in agriculture. The cooperative movement is important for strengthening the economy in the Republic of Korea, where agricultural, credit, forestry and other types of cooperatives are most widely represented. In these countries, there is sufficient legal support in the field of agricultural cooperation. The purpose of the article is to study the experience of East Asian countries, such as Japan, the People's Republic of China, and the Republic of Korea, regarding the development and legal support of agricultural cooperation in order to determine directions for improving agricultural cooperation in Ukraine. As of today, there are a considerable number of factors that hold back the development of agricultural cooperatives on the territory of Ukraine, therefore, a study of the experience of countries in which agricultural cooperatives demonstrate high performance indicators is necessary for Ukraine. At the same time, in the science of agrarian law, unfortunately, insufficient attention is paid to the study of the experience of development and legal provision of agricultural cooperation in East Asian countries, which determines the relevance of the chosen research topic. The article concludes that paying significant attention on the part of the state to the development of agricultural cooperatives on the example of the East Asian countries under study should become one of the main directions of improving agricultural cooperation on the territory of Ukraine.

Key words: agricultural cooperation, agricultural cooperative, cooperation, cooperative, agriculture, agrarian policy.

Постановка проблеми. На сьогоднішній день значний інтерес має дослідження зарубіжного досвіду становлення та розвитку сільськогосподарської кооперації. При цьому у науці аграрного права, на жаль, приділяється недостатня увага вивченню досвіду розвитку та правового забезпечення сільськогосподарської кооперації країн Східної Азії, таких як Японія, Китайська Народна Республіка та Республіка Корея, незважаючи на те, що сільськогосподарська кооперація вказаних держав демонструє високі результати на міжнародному рівні, та те, що накопичений досвід може стати у нагоді для визначення напрямків вдосконалення сільськогосподарської кооперації в Україні, що обумовлює актуальність обраної теми дослідження.

Стан дослідження. Деякі аспекти розвитку та функціонування сільськогосподарської кооперації окремих країн Східної Азії досліджували В. В. Міракін, О. Саковська, І. В. Червен, С. І. Павлюк, Курімото Акіра та інші науковці. При цьому у сучасній науці аграрного права

приділяється недостатня увага вивченню досвіду розвитку та правового забезпечення сільськогосподарської кооперації у країнах Східної Азії. Кількість наукових праць за темою дослідження є незначною, що свідчить про потребу подальшого опрацювання.

Мета статті. Враховуючи вищезазначене, наявність недостатньої уваги до теми дослідження в науці аграрного права, метою статті є дослідження досвіду країн Східної Азії, таких як Японія, Китайська Народна Республіка та Республіка Корея, щодо розвитку та правового забезпечення сільськогосподарської кооперації задля визначення напрямків вдосконалення сільськогосподарської кооперації в Україні.

Виклад основного матеріалу. В. В. Зіновчук зауважує, що «азійська модель, особливо яскраво представлена кооперативами Японії і Південної Кореї, вражає своєю найбільшою у світі масовістю, структурованістю та масштабністю операцій, тоді як її клієнтвласники є переважно дрібними виробниками [1, с. 9].

Коріння кооперативного руху в Японії сягає початку 1800-х років. «До кінця століття було близько 450 сільськогосподарських кооперативів, які були організовані за принципом Райффайзена» [2, с. 116].

«Під час Другої світової війни (1939–1945) кооперативний рух припинився. У період відразу після Другої світової війни (з 1945 року) спостерігалось зростання кооперативів у різних секторах через гостру нестачу продовольства та інфляцію в економіці» [3].

Початком сучасного етапу розвитку сільськогосподарської кооперації у Японії науковці вважають 1947 рік, оскільки у 1947 році було закладено правові основи діяльності сільськогосподарських кооперативів, а саме прийнято профільний Закон Японії «Про сільськогосподарську кооперацію», стаття 1 якого встановлює, що «цей закон має на меті підвищення продуктивності сільського господарства, а також підвищення економічного та соціального становища фермерів шляхом сприяння організації діяльності сільськогосподарських кооперативів та внеску у розвиток національної економіки» [4].

Акіра Курімото зазначає, що «у 1948 році 17 000 сільськогосподарських організацій були перетворені у понад 22 000 сільськогосподарських кооперативів і 400 федерацій» [2, с. 118].

Варто підкреслити, що в Японії відсутній єдиний акт загального регулювання кооперативів. При цьому існують окремі нормативні акти, що регламентують правовий статус різних видів кооперативів. Окрім профільного Закону Японії «Про сільськогосподарську кооперацію», діяльність різних видів кооперативів регламентують Закон Японії «Про споживчу кооперацію», Закон Японії «Про рибальські кооперативи», Закон Японії «Про кооперативи лісовласників» та інші.

Також специфічною рисою японської кооперації є відсутність єдиного органу влади, який здійснює регулювання всіх видів кооперативів. Сільськогосподарські кооперативи знаходяться у віданні Міністерства сільського господарства, лісового господарства та рибальства, а також Агентства фінансових послуг. В свою чергу, наприклад, для споживчих кооперативів центральним органом є Міністерство охорони здоров'я, праці та соціального забезпечення.

І. В. Червен та С. І. Павлюк підкреслюють, що «кооперативи в цій країні мають таке значення, що всі регіональні, навчальні, наукові, дорадницькі заклади засновуються і керуються ними. Вони формують запити на відповідні кадри, наукові роботи та консультативні послуги» [5, с. 8].

Станом на 2018 рік в сільськогосподарському секторі Японії налічувалось 75 % кооперативів, в той час як у споживчому – 11%, у фінансовому – 9% тощо.

В. В. Міракін зазначає, що «в Японії кооперативи реалізують близько 90% всієї сільгосппродукції в країні, при цьому в кооперативах працює 91% всіх фермерів» [6, с. 175].

Вказані статистичні дані свідчать про значущість кооперації, зокрема сільськогосподарської, як для населення, так і для країни в цілому.

Станом на квітень 2020 року «кількість сільськогосподарських кооперативів у Японії становила 584. Їх стало менше, оскільки багато з них об'єдналися, щоб зміцнити своє управління, та/або тому, що багато сіл і міст також об'єдналися» [7].

Сутнісною особливістю кооперативного руху у Японії є значний контроль з боку держави. Необхідно звернути увагу, що «Японію часто називають країною, у якій кооперація фактично досягла культу та підтримується на всіх рівнях, і найбільше – на державному» [8].

О. Саковська зауважує, що в Японії «створюється централізована кооперативна система, завданням якої є захист інтересів сільськогосподарських товаровиробників від монопольного капіталу. В Японії представники уряду спільно з сільськогосподарськими кооперативами стежать

за переговорами виробників і вирішують такі питання, як рівень цін на сільськогосподарську продукцію, бюджетні асигнування на сільське господарство, банківські процентні ставки за кредитами (в Японії вони в 2–3 рази нижчі від комерційних), експортні субсидії тощо» [9, с. 121].

У 1972 році у Токіо було утворено Національну федерацію асоціацій сільськогосподарських кооперативів (ZEN-NOH).

ZEN-NOH є «однією із найбільш впливових структур у країні. Організація налічує близько 1200 кооперативних спілок, обслуговуючих близько 4,78 млн членів і 4,8 млн асоційованих членів. Ці кооперативи охоплюють практично всі сегменти сільського господарства – від виробництва до будівництва потужних логістичних центрів та міжнародного трейдингу» [8].

У 2018 році було засновано провідну організацію кооперативного руху держави – Японський кооперативний альянс (JCA) – «з метою об'єднати кооперативи по всій країні та зміцнити рух, заснований на спільних цінностях та інтересах» [3].

У Китайській Народній Республіці кооперативний сектор також відіграє важливу роль. Л. В. Молдаван підкреслює, що «у Китаї на внутрішньому і зовнішніх ринках через кооперативи реалізують 60% усієї сільськогосподарської продукції» [10, с. 87].

Кількість зареєстрованих сільськогосподарських кооперативів «зросла з 26400 у 2007 році до 1 794 000 у 2016 році» [11].

У Китайській Народній Республіці точкою відліку для започаткування кооперативного руху на експериментальній основі є початок 1920-х років, оскільки саме у цей період з'являються перші сільськогосподарські збутові та кредитні кооперативи.

Станом на сьогодні «кооперативи, особливо постачальницько-збутові кооперативи, відіграють важливу роль у розвитку сільського господарства, надаючи такі послуги, як сільськогосподарські соціальні послуги, сільська електронна комерція та сільське кооперативне фінансування; розвиток трудомісткої промисловості, такої як переробка ресурсів і продуктів щоденного споживання, щоб дати жінкам і людям похилого віку можливість працювати поблизу; а також вивчення послуг з ведення домашнього господарства, культурних і творчих індустрій, туризму та інших послуг» [12].

Діяльність сільськогосподарських кооперативів регулюється Законом Китайської Народної Республіки «Про спеціалізовані сільськогосподарські кооперативи», який було прийнято Постійним комітетом Всекитайських зборів народних представників у 2006 році (набув чинності 01.07.2007 року).

У 2017 році вказаний нормативний акт було переглянуто (набув чинності у 2018 році у новій редакції).

Відповідно до ст.1 вищезазначеного нормативного акта «цей Закон прийнято з метою підтримки та спрямування розвитку спеціалізованих сільськогосподарських кооперативів, регулювання їх організації та поведінки та захисту їхніх законних прав та інтересів та прав та інтересів їхніх членів, а також сприяння розвитку сільського господарства та економіки країни, сільських районів» [13].

Кооперативний рух має вагомe значення для зміцнення аграрного сектору економіки у Республіці Корея, де найбільш широко представлені сільськогосподарські, кредитні, лісогосподарські та інші види кооперативів.

В. В. Міракін підкреслює, що «оборот найбільшого в світі південнокорейського кооперативу NH Nonghyup (Корея) сягає \$63 млрд» [14, с. 27].

«Сучасний кооперативний рух у Кореї почався з фінансових і сільськогосподарських кооперативів, які були створені японською колоніальною владою. Після здобуття незалежності кооперативний рух в Кореї характеризувався зростанням сільськогосподарської (сільське, рибне та лісове господарство) і кредитної кооперації» [15].

У 1961 році було засновано Національну федерацію сільськогосподарських кооперативів Республіки Корея, яка вважається одним з найбільших кооперативних утворень світу.

Кооперативне законодавство Республіки Корея представлено широким колом нормативно-правових актів. Сільськогосподарські кооперативи, які знаходяться у віданні Міністерства сільського господарства, продовольства та сільських справ, регулюються Законом про сільськогосподарські кооперативи, рибальські кооперативи, які знаходяться у віданні Міністерства океанів і рибальства, регулюються Законом про рибальські кооперативи, споживчі кооперативи, які знаходяться у віданні Комісії справедливої торгівлі, регулюються Законом про споживчу кооперацію тощо.

Варто відзначити, що «у 2017 році було прийнято Другий генеральний план розвитку кооперативів задля зміцнення автономії кооперативів, підвищення обізнаності про кооперативи, сприяння створенню робочих місць через кооперативи та зміцнення загального кооперативного ринку» [15].

Як наслідок, можна стверджувати, що спільною специфічною рисою сільськогосподарської кооперації країн Східної Азії, таких як Японія, Китайська Народна Республіка та Республіка Корея, є приділення значної уваги з боку уряду до питань, пов'язаних із діяльністю сільсько-

господарських кооперативів, зокрема їх правовим регулюванням, що суттєво впливає на соціально-економічний розвиток досліджуваних держав.

Висновок. Підсумовуючи вищевикладене, можна зробити висновок, що сільськогосподарська кооперація у країнах Східної Азії, таких як Японія, Китайська народна республіка та Республіка Корея, розвивається на належному рівні, має давню історію та традиції, супроводжується відповідним правовим регулюванням, що дозволяє сприяти розвитку аграрного сектору економіки досліджуваних держав. Аграрна політика Японії, Китайської народної республіки та Республіки Корея забезпечує належні умови для ефективної діяльності сільськогосподарських кооперативів. У цих країнах приділяється значна увага з боку уряду до питань, пов'язаних із діяльністю сільськогосподарських кооперативів, зокрема їх правовим регулюванням, що є прикладом для наслідування в Україні, оскільки на сучасному етапі, на жаль, приділяється недостатня увага з боку державної влади до проблем сільськогосподарської кооперації, що зумовлює спад діяльності сільськогосподарських кооперативів. Приділення значної уваги з боку держави до питань розвитку сільськогосподарських кооперативів на прикладі досліджуваних країн Східної Азії має стати одним з основних напрямків вдосконалення сільськогосподарської кооперації на теренах України.

ЛІТЕРАТУРА

1. Зіновчук В.В. Сільськогосподарські кооперативи у правовому полі України: двадцять років по тому. *Кооперативні читання: 2017 рік* : матеріали Всеукр. наук.-практ. конф. (Житомир, 2 вересня 2017 р.). Житомир : ЖНАЕУ, 2017. С. 7–16.
2. Kurimoto Akira. Agricultural Cooperatives in Japan: An Institutional Approach. *Journal of Rural Cooperation*. 2004. № 32. С. 111–128.
3. Mapping: key figures. National report: Japan. URL: <https://coops4dev.coop/sites/default/files/2021-07/Japan%20Key%20Figures%20National%20Report.pdf> (дата звернення: 29.11.2023).
4. Agricultural Cooperative Law of Japan. URL: <https://faolex.fao.org/docs/pdf/jap163836.pdf> (дата звернення: 29.11.2023).
5. Червен І. В., Павлюк С. І. Важливі напрями і проблемні аспекти розвитку сільськогосподарської кооперації в Україні. *Вісник аграрної науки Причорномор'я*. Вип. 4 (100). 2018. С. 4–10.
6. Міракін В.В. Сучасні тенденції розвитку сільськогосподарських кооперативів в Україні. *Економіка і суспільство*. 2018. № 16. С. 173–181.
7. Japan Agricultural Cooperatives: Its roles and challenges. URL: https://www.jica.go.jp/Resource/jica-ri/research/jica-dsp/175nbg000019c4qr-att/case_iuj_05.pdf (дата звернення: 29.11.2023).
8. Кооперативи-гіганти: як об'єднання фермерів стали національними лідерами. URL: <https://agravery.com/uk/posts/show/kooperativigiganti-ak-obednanna-fermeriv-stali-nacionalnimi-liderami> (дата звернення: 29.11.2023).
9. Sakovska O. Agricultural cooperation: experience of foreign countries for Ukraine. *Baltic Journal of Economic Studies*. 2020. № 6. С. 118–124.
10. Молдаван Л.В. Економічні та соціогуманістичні основи розвитку кооперативних форм господарювання в Україні. *Економіка і прогнозування*. 2017. № 3 С. 85–96.
11. China: Rapid development of farmer cooperatives. By Prof. Ren Dapeng and Wei Rong. URL: <https://www.dlg.org/en/agriculture/topics/dlg-agrifuture-magazine/knowledge-skills/china-rapid-development-of-farmer-cooperatives> (дата звернення: 29.11.2023).
12. Mapping: key figures. National report: China. URL: https://coops4dev.coop/sites/default/files/2021-01/China%20Key%20Figures%20National%20Report_0.pdf (дата звернення: 29.11.2023).
13. Law of the People's Republic of China on Specialized Farmers Cooperatives. URL: http://www.npc.gov.cn/zgrdw/englishnpc/Law/2008-01/02/content_1388023.htm (дата звернення: 29.11.2023).
14. Міракін В.В. Розвиток сільськогосподарської кооперації зарубіжних країн. *Інфраструктура ринку*. 2018. № 5. С. 25–32.
15. Mapping: key figures. National report: Korea. URL: <https://coops4dev.coop/sites/default/files/2021-01/Republic%20of%20Korea%20Key%20Figures%20National%20Report.pdf> (дата звернення: 29.11.2023).